

THEDE PALM:

Tor Bonniers minnen

I sin bok "Längesen. Samman klippta minnesbilder" (Bonniers) berättar Tor Bonnier om den dag, då han som ung nybörjare i den bonnierska firman meddelade sin far Karl Otto att han inte ville stanna kvar, att han inte ville bli bokförläggare. Fadern talade då med honom om hur han älskade bokförläggartraditionen och "om vilken tillfredsställelse det var för honom också att vara affärsman och just bokförläggare, detta fina yrke, som förband idealitet med realism, vilket ju var själva livets innehåll. Mest talade han om Sverige, sitt älskade fosterland: vi behövs i Sverige, vi judiska bokförläggare, vi ha känslor för litteratur och konst i blodet..."

Mycket av svensk kulturhistoria ryms i detta citat. En bokförläggare behövde i sitt yrke förbinda idealitet med realism, och så skedde utan tvivel inom firman Bonnier. Ingenting ont låg i detta. Om företaget skulle leva, måste det skötas realistiskt, men redan att ge ut en bok betraktades som ett vågspel, till vilket förläggaren drevs av sin idealistiska läggning. Härutinnan har åtskilligt förändrats, även inom huset Bonnier. Man borde också ha litteratur och konst i blodet; numera ingår också en del annat, t ex näsa för pornografi, i vissa storförläggares utrustning.

Men särskilt skall man lägga märke till hänvisningen till det judiska. Detta var en tid, då svenska judar med skäl kunde känna sig både isolerade och åsidosatta i ett älskat fosterland. För Karl Otto Bonnier hänförde sig det judiska inte till religionen. Sonen har vittnat om att föräldrarna på intet sätt var bundna till synagogan. Barnen var i skolan befriade från kristendomstimmarna men mottog inte heller någon annan religionsundervisning. Judiska sedvänjor i hemmet inskränkte sig till att vissa traditionella och goda maträtter förekom. Något intresse för ett annat fädernesland, för sionismen, fanns inte inom familjen. Judendomen var en ras och erkändes som sådan. Judebarn utsattes för trakasserier, som Tor Bonnier nämner så ofta och minns så väl att de måste ha känts. Man behöver inte gå längre tillbaka

än till Strix och Albert Engström för att finna judekarikatyrer, som folk på den tiden skrattade åt men som efter Hitlertiden är otänkbara i anständiga sammanhang.

Inte att undra på alltså att barndomsminnena berör så många judiska familjer och vänner. Familjen hade många andra vänner, och berömda sådana som Ellen Key och Verner von Heidenstam, men den innersta kretsen var slutet. I de flesta självbiografier ingår barndomen som en ganska konventionell del, som får utgöra bakgrunden för senare utträttade större gärningar. Hos Tor Bonnier utgör barndoms- och ungdomsminnen den väsentliga delen. Han skulle naturligtvis kunna skrivit långt mera om sitt arbete och sitt långa liv. Här slutar han när den egentliga lärlingstiden för det blivande yrket var över, det yrke som ändå blev detsamma som faderns. Hans minnesbilder är pregnanta och klara, och de är överlägset väl skrivna.

I boken ingår också en avdelning som Tor Bonnier kallat Tre diktaröden. Det första avsnittet behandlar Sigfrid Siwertz och är ett vänporträtt. Vad man noterar är en reflexion om hur snabbt en popularitet försvinner. Det andra handlar om Sven Lidman, eller egentligen om två Sven Lidman: före och efter den dag han blev frälst, eller före och efter hans skilsmässa, hur man vill ha det. Kanske var trots allt den senare av de två av större intresse, men samtidigt troligen ganska ansträngande att ha att göra med. Ett typiskt brevcitat från den perioden lyder: "Jag var en gång ganska besluten att flytta mina pinaler till Lindblads, av andliga skäl. Men jag tror inte längre på möjligheten av renodlat andliga förslag eller bokhandlar."

Det tredje avsnittet är en fruktansvärd skildring av en genial diktares fysiska och andliga svaghet och slutliga upplösning. Det handlar om Hjalmar Bergman, gift med en syster till Tor Bonniers första hustru. Skildringen är absolut rakfram och utan ett spår av sentimentalitet. Den är på sitt sätt stor litteratur. Den går från det första sammanträffandet till dess

Tor Bonnier fick taga hand om den avlidnes aska, förvarad i en plåttub i Stina Bergmans garderob.

I boken finns också ett kapitel som kallats Ett misstag. Det handlar om hur Tor Bonnier blev styrelseledamot i Enskilda banken. Missstaget skulle ha bestått i att man överskattade

hans inflytande, i att han alls blev vald och i att han satt kvar, i 27 år. Det är ovanligt att kunna peka på en klar felbedömning i Tor Bonniers bok. Även om det, mot förmodan, verkligen var ett misstag att han kom in i banken, fick han säkerligen göra fullt skäl för sig så länge han blev kvar.